

الگوهای توسعه خوشه‌های صنعتی

انتشار

اهمیت خوشه‌های صنعتی در توسعه درون‌گرا، تا حدی است که این روزها هجمه تشخیص مصلحت نظام و وزارت صنایع و معادن هر کدام مطالعاتی را در این زمینه آغاز کرده و به جد پیگیر ایجاد خوشه‌های صنعتی در داخل کشور هستند. نمونه‌های موفقیت آمیز خوشه‌های صنعتی به قدری جذاب‌اند که فکر ایجاد خوشه‌های صنعت نفت کارشناسان این حوزه را به فکر فرو برده‌است. آقای علی قاسمی کارشناس ارشد اقتصاد از دانشگاه امام صادق(ع) یکی از این افراد است که نزدیک به سه سال از مطالعات خود را به موضوع خوشه‌های صنعتی اختصاص داده است. آنچه در ادامه می‌خوانید نوشته ایشان در خصوص نمونه‌های موفق خوشه‌های صنعتی در جهان است.

مانیز به نوعی از همان منطق تبعیت کرده است. اما دلیل تجمع فعالیتهای صنعتی و دیگر فعالیتهای اقتصادی چیست؟ طرح علمی و نظری این مسأله در ابتدا توسط آلفرد مارشال در اواخر قرن نوزدهم و در قرن کنونی توسط مایکل پورتر بسط یافته است. اما امروزه صاحب نظران عرصه صنعت و اقتصاد چهار دلیل عمده برای تجمع مکانی و شکل‌گیری صرفه‌های اقتصادی ناشی از آن متصورند:

- ۱- وجود ذخیره‌ای از نیروی کار ماهر و متخصص
 - ۲- حضور تولیدکنندگان کالاهای واسطه‌ای
 - ۳- تسهیل در گردش اطلاعات و سرریز تکنولوژی
 - ۴- تسهیل در شکل‌گیری خدمات کسب و کار^۱ مرتبط (همچون خدمات اعتباری، بازاریابی، بیمه‌ای، حقوقی، آموزشی، مشاوره‌ای، توزیع و ...)
- در کنار هم قرار گرفتن عوامل فوق منجر به کاهش هزینه‌های مختلف برای بنگاههای صنعتی و اقتصادی شده و علاوه بر آن موجب بهبود تخصص‌گرایی در میان آنها می‌گردد. وایتز (۲۰۰۲) خوشه‌های صنعت را متشکل از گروهی

مثل نساجی و ذوب آهن و فولاد در مراکز نسبتاً محدودی متمرکزند و هم صنایع جدیدتر مانند ماشین‌سازی، خودروسازی و تولیدات الکترونیکی و قطعات و تجهیزات نفتی در یکی دو شهر تمرکزی چشمگیر دارند. پدیده تجمع، فقط فعالیتهای صنعتی را شامل نمی‌شود. قلب خدمات مرتبط با بازارهای سرمایه بین‌المللی در محله‌های خاصی از نیویورک (وال استریت) و لندن (مرکز شهر و منطقه داکلند) می‌تبد. معظم‌ترین بنگاههای تبلیغاتی جهان در خیابان پارک نیویورک مستقر بوده و دفتر بسیاری از بنگاههای بیمه در لندن و هارتفورد مستقر است. این گونه تجمع فعالیتهای بازار با فرآیندهای اقتصادی خاصی است که شکل‌گیری بازارهای سنتی

اساس توسعه خوشه‌های صنعتی به منافع ناشی از تجمع بنگاه‌ها در یک منطقه جغرافیایی و کاهش هزینه‌های آنان برمی‌گردد. امروزه اگر به نقشه جغرافیای صنعتی جهان بنگریم می‌بینیم که به طور مثال تولیدکنندگان کلیدی خودرو، همچنان، در شهرهای دیترویت، اشتوتگارت، محور توکیو-اوزاکا و ... متمرکزند. به محض اشاره به نیمه‌هایها و صنایع مرتبط، نامهایی همچون دره سیلیکون، جاده ۱۲۸ بوستون، حومه بوستون، حومه پاریس، توکیو، پنانگ و نام شهرهای معدود دیگری به ذهن متبادر می‌شود. در بررسی صنعت داروسازی نگاهها به نیوجرسی، لوزان و مناطقی در آلمان معطوف می‌گردد. به جغرافیای صنعتی ایران هم که نگاه کنیم هم صنایع قدیمی

خوشه‌سازی در صنایع بالادستی کشور ما باشد.

شهر دریایی دبی، شبه جزیره‌ای به وسعت ۲۵ میلیون فوت مربع می‌باشد که قرار است سرویس‌هایی برای تأمین تدارکات و نیازمندی‌های صنایع دریایی ارائه کند. این شهر دریایی که بین پورت رشید و حوض خشک دبی قرار دارد، با هدف خدمات رسانی به مشتریان بین‌المللی ساخته می‌شود و قرار است شرکت‌های داخلی، منطقه‌ای، بین‌المللی و مؤسسه‌های آموزشی در ۶ شاخه تجاری شامل سرویس‌های دریایی، مدیریت بازاریابی محصولات، آموزش و تحقیقات پارک‌های تفریحی و طراحی و ساخت کشتی‌ها فعال شوند.

از مهمترین اهداف این شهر، تأمین قطعات یدکی و لوازم کشتی‌های تفریحی و قایق‌های مسافربری است. همچنین شهر دریایی دبی برای ارائه سرویس‌های مختلف به کشتی‌ها نظیر تأمین مأموران بازرسی از انجمن‌های رده‌بندی، آذوقه و سوخت‌رسانی در دریا و بنادر و تأمین قطعات یدکی کشتی‌ها آمادگی خواهد داشت. در این طرح تعمیر و نگهداری کشتی‌ها نیز در نظر گرفته شده است. سرویس‌های مدیریتی در ابعاد گوناگون نظیر ممیزی بارها، نمایندگی کشتیرانی‌ها و بیمه‌های عمر، حقوق دریایی و متخصصان و مشاوران خواهند داشت. برپایی نمایشگاه‌های دریایی، کنفرانس‌ها و سمینارهای تجاری و در نتیجه پایگاه اطلاع‌رسانی سازمان یافته نیز از دیگر

با اطمینان می‌توان گفت که الگوی توسعه خوشه‌های صنعتی در بخش‌های مختلف صنعت نفت انجام‌شدنی است

مزایای این شهر است. آموزش و تحقیقات دریایی می‌تواند شهر را به یک دانشگاه دریایی تبدیل کند که در آن رشته‌های مختلفی نظیر شهر را به یک دانشگاه دریایی تبدیل کند که در آن رشته‌های مختلفی نظیر مهندسی دریا، کشتی‌سازی، تکنولوژی تازه صنعت دریانوردی، حمل و نقل بین‌المللی و شبیه‌سازی دریانوردی آموزش داده شود. این شهر یا دانشگاه دریایی برای کشتی‌سازان و قطعه‌سازان محل مناسبی است و طراحان و سازندگان قایق‌ها، کشتی‌های سنتی و تفریحی به همراه شرکت‌های فعال در تعمیر و نگهداری کشتی‌ها می‌توانند در آن فعالیت داشته باشند.

با اطمینان می‌توان گفت که الگوی توسعه خوشه‌های صنعتی در بخش‌های مختلف صنعت نفت انجام‌شدنی است.

منابع:

۱- Business services

۲- Localized economies

۳- هداوندی، مرتضی، مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه

صنعتی شریف، دفتر توسعه خوشه‌های صنعتی

می‌شد به روز کرده و به شیوه‌های پیچیده‌تری به توسعه صنعتی و منطقه‌ای مساعدت می‌کند.

خوشه‌های صنعتی و انعطاف‌پذیری تولید

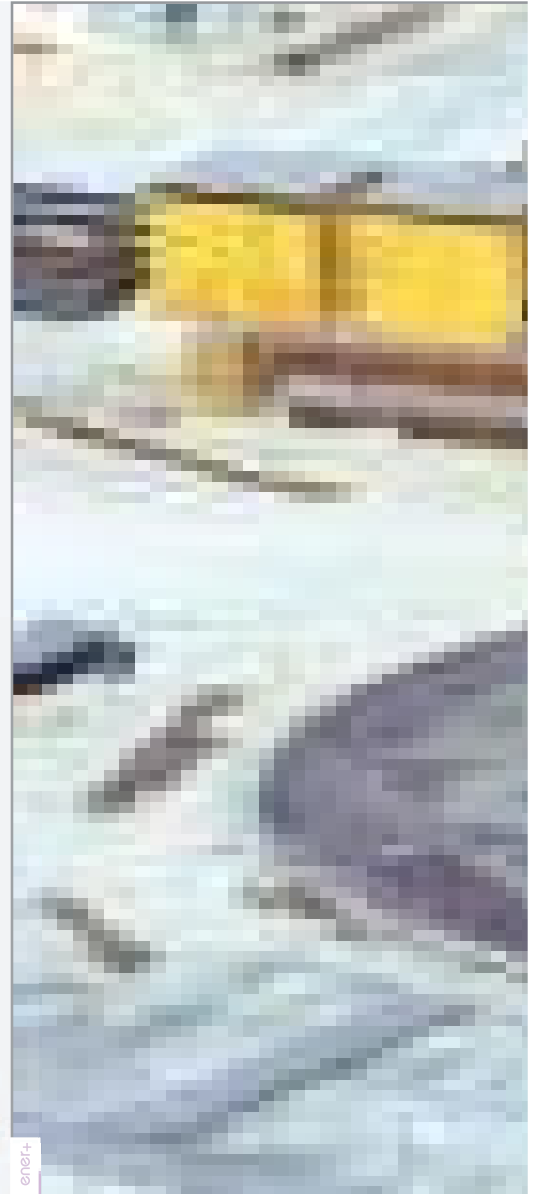
امروزه انتقال ساختار سازمانی صنایع از بنگاه‌های بزرگ با تولید انبوه به بنگاه‌های کوچک با تولید تخصصی، در حال گسترش است. این تغییر در ساختار صنایع با افزایش رقابت جهانی استفاده از تکنولوژی جدید برای تولید را ضروری ساخته است. خوشه‌ها مکان‌های جذابی برای کارخانه‌های کوچک، تخصصی و نوآور می‌باشد. دسترسی آسان به تولیدات و بازارهای عوامل تولید، بنگاه‌های کوچک را قادر می‌سازد تا با سرعت بیشتری با تغییرات بازار هماهنگ شوند. خوشه شدن صنایع، اقتصادهای منطقه‌ای را تقویت می‌کند. تمرکز یک صنعت در یک مکان بصورت خوشه هزینه‌های بنگاه‌های مستقر در آن خوشه را به شدت کاهش دهد که تحت عنوان منطقه‌ای شدن اقتصادها^۲ از آن یاد می‌شود. عمده‌ترین دلایل کاهش هزینه‌های عبارتست از: عرضه کنندگان بیشتر عوامل تولید تخصصی و همچنین خدمات تجاری، وجود مجموعه‌ای وسیع از نیروی کار آموزش دیده و متخصص، وجود سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی دولتی که پاسخگو به نیازهای خوشه است، وجود بازارهای مالی آشنا با فعالیت‌های صنعتی و شانس زیاد انتقال اطلاعات و تکنولوژی بین بنگاه‌ها.

همکاری‌های بین‌بنگاهی در خوشه‌ها

خوشه شدن ساختار فعالیت شبکه‌ای را میان بنگاه‌ها تقویت می‌کند. شبکه عبارتست از همکاری میان بنگاه‌هایی که از مکمل بودن هم، کسب سود کرده، از بازارهای جدید بهره برداری می‌کنند، فعالیت‌های یکپارچه دارند و از منابع و دانش به صورت مشترک استفاده می‌کنند. این نوع همکاری غالباً به صورت طبیعی در خوشه‌های صنعتی اتفاق می‌افتد. احتمال همکاری و به اشتراک گذاشتن اطلاعات در بازاریابی، توسعه محصولات جدید و بهبود تکنولوژی در بنگاه‌هایی که به صورت شبکه فعالیت می‌کنند بسیار بیشتر از بنگاه‌هایی است که از این ساختار شبکه‌ای بهره نمی‌برند. همچنین همکاری‌های بین‌بنگاهی رقابت و سودآوری را در بنگاه‌های شبکه‌ای افزایش می‌دهد. خوشه شدن تمرکز بیشتر بر منابع عمومی را بدنبال دارد. گسترش خوشه‌های صنعتی در مناطق این امکان را برای دولتمردان منطقه‌ای فراهم می‌آورد تا منابع توسعه اقتصادی محدود خود را به صورت کارآمد مورد استفاده قرار دهند. رویکرد خوشه، مناطق را قادر می‌سازد تا به جای کمک به انواع متفاوتی از کسب و کارها به برنامه‌های توسعه تجارت‌های کوچک بپردازند که در نهایت این رویکرد به شناسایی دقیق نیازهای خاص صنایع مختلف می‌انجامد. از سوی دیگر به دلیل ارتباط میان بنگاه‌های یک خوشه، برنامه‌های حمایتی از یک فعالیت تجاری اثرات مختلفی بر اقتصاد منطقه خواهد گذاشت و درآمد و اشتغال در میان بنگاه‌های یک خوشه از بنگاه‌های غیر خوشه‌ای مشابه آنها بیشتر خواهد بود.

خوشه دریایی دومی^۳

یکی از بهترین نمونه‌هایی که برای هماهنگی و ایجاد خوشه‌های دریایی که بسیاری از فعالیت‌های دریایی را در خود جمع نموده است، شهر دریایی دومی است. این خوشه دریایی بدلیل نزدیکی جغرافیایی به کشور ما میتواند الگوی مناسبی برای

بنگاه رقیب، مکمل و مرتبط می‌داند که در کنار یکدیگر فعالیت نموده و احتیاجات تکنولوژیکی و زیرساختاری مشترکی دارند. یک بنگاه در داخل خوشه ممکن است به صورت رقیب سایر بنگاه‌ها باشد؛ بنگاه‌ها ممکن است با گروه‌های دیگر از بنگاه‌های موجود در خوشه رقابت نمایند، نهاده‌ها را از سایر اعضای خوشه خریده و در فعالیت تجاری خود به خدمات سایر بنگاه‌ها متکی باشند. فعالیت خوشه‌ها منجر به بهبود عمومی می‌شود که معمولاً با صادرات کالا و خدمات نیز همراه است. بنگاه‌ها در داخل خوشه از هم مستقل بوده ولی بطور غیررسمی به هم وابسته‌اند.

سازمان یونیدو نیز با لحاظ این مهم، یک خوشه صنعتی را اینگونه تعریف می‌کند: «خوشه، مجموع‌هایی از شرکتها است که در یک ناحیه یا منطقه جغرافیایی تمرکز یافته و با تهدیدها و فرصت‌های مشترکی مواجهند». بیان این مطلب ضروری است که خوشه‌ها در واقع ساختارهای نوینی هستند که کیفیت، کمیت و سازماندهی صرفه‌های ناشی از تجمع را که زمانی در قالب قطب‌های صنعتی و یا شهرک‌های صنعتی سازماندهی